

› KULTURUTVIKLING

Veileder for forankring av kulturloven i den enkelte kommune

Veilederen tar for seg spørsmål det er naturlig å stille når en starter arbeidet med forankring av kulturlovens intensjoner i egne kulturpolitiske dokumenter.

> HVORDAN SER KULTURLIVET UT I VÅR KOMMUNE?

Kulturloven sier i utgangspunktet ikke noe om hvilket nivå kommunen skal legge seg på for å oppfylle loven. Kulturlovens intensjoner gir likevel rom for å stille noen grunnleggende spørsmål.

- Har alle innbyggere mulighet for å oppleve og delta i kulturaktiviteter?
- Finnes det et bredt spekter av kulturaktiviteter og kulturopplevelser?
- Er det grunnlag for å skape og produsere kultur?
- Har vi nødvendig kulturfaglig kompetanse?
- Er kulturarven godt ivaretatt?
- Har kulturlivet forutsigbare utviklingsvilkår?
- Har vi profesjonelle kulturarbeidere i egen kommune?

Svarene på disse og lignende spørsmål bør gi en god pekepinn både mht den faktiske situasjonen i dag, men også hva som trengs for å innfri kulturlovens intensjoner i framtiden. Som del av denne klargjørings- og bevisstgjøringsprosessen bør det også stilles spørsmål om hvordan kommunen velger å prioritere sine ressurser. Dette handler bla om forholdet mellom egne tiltak og aktiviteter og tiltak og aktiviteter i regi av frivillige kulturorganisasjoner, frittstående og private aktører. Det handler også om å se sammenhengene mellom nettopp offentlige, frivillige og private strukturer. Her vil det som oftest avdekkes nettverks og samarbeidsstrukturer som favner videre enn egen kommune og som krever et interkommunalt eller regionalt perspektiv.

Modum kommune i Buskerud har en tverrsektoriell tilnærming til planverk og langsiktig arbeid. Kultursektoren delta i sentrale prosesser og er en viktig premissleverandør til planer som utarbeides, og gjennom dette en sentral samarbeidspart i oppfølgingsarbeidet.

Modum kommune satser bredt på tilrettelegging av arenaer for hele bredden av kulturlivets aktører og kulturuttrykk. Arenaene omfatter kulturhus, grendahus, kirker, institusjoner, mobil scene med mer. Kommunen har gjennom dette et bredt spekter av arenaer og jobber kontinuerlig for å utvikle disse. Samarbeid med frivillige og private aktører er viktig i dette arbeidet. Ved å legge forholdene til rette for et aktivt og kreativt foreningsliv skapes engasjement, entusiasme og stor dugnadsinnsats til beste for kommunen som helhet.

Karmøy kommune i Rogalands har et bredt spekter av kulturminner og jobber mye med bevaring, formidling og tilrettelegging for publikum. Til dette arbeidet er det ansatt en antikvar, en konservator og en kulturkonsulent. Kommunen startet i 2006 arbeidet med en kulturminneplan. Det ble ansatt egen prosjektleder for dette arbeidet. Planen som ble politisk behandlet i 2008, inneholder bla systematisk registrering av nyere kulturminner i kommunen. Planen vil bli gitt ut som bok og er i dag et viktig forvaltningsverktøy for kommunens kulturvernarbeid.

Kommunen driver utstrakt bygningsbevaring og arrangerer i den forbindelse kurs for håndverkere. Det er etablert et nettverk med 30-40 kunstnere som deltar på kurs og samlinger.

I forbindelse med kulturminneåret 2009 presenteres et nytt kulturminne for publikum hver uke gjennom hele 2009.

Project Bandalopp i Gloppedalen

Foto: Autumn Hansen / Studio Alsvik /
Stavanger2008

“ Kommunen skal sikre at alle får anledning til å delta i kulturaktiviteter og oppleve et mangfold av kulturuttrykk

› KULTURLOVENS UTFORDRINGER

Med utgangspunkt i kulturloven, kommuneplanen, overordnede mål, innspill fra samarbeidspartnere og politiske prioriteringer, er det viktig å få avklart hvor «mulighetsrommet» ligger, hvilke ressurser kommunen har til å gjennomføre oppsatte mål, alene eller i samarbeid med andre.

Kulturloven sier at alle skal ha tilbud om egenaktivitet og opplevelse. Alle betyr hele befolkningen. Hvordan en velger å håndtere dette vil variere. Noen vil velge å se på befolkningen som ulike målgrupper; barn, ungdom, eldre, funksjonshemmede, psykisk syke og lignende. Dette gjør det mulig med målrettet satsing mot utvalgte grupper. Men med en slik innfallsvinkel står vi i fare for å miste noen viktige perspektiver av syne, knyttet til livsløp, generasjonsproblematikk, geografi, samordning med mer.

Kartleggingen som er skissert over vil gi et godt rammeverk for planarbeidet knyttet til spørsmål som:

- Har kommunen og/eller regionen et tilstrekkelig mangfold av kulturtilbud?
- Har kommunen og/eller regionen god infrastruktur for kunstnerisk produksjon og presentasjon?
- Hvilke kulturaktiviteter må kommunen alene eller sammen med andre satse på for å sikre et bredt spekter av kulturvirksomhet?
- Bør det inngås samarbeid med andre kommuner eventuelt fylkeskommunen for å sikre at regionen som helhet har et godt tilbud? Hva er det da naturlig at vår kommune tar seg av?

KOMMUNEN SKAL SIKRE AT ALLE FÅR ANLEDNING TIL Å DELTA I KULTURAKTIVITETER OG OPPLEVE ET MANGFOLD AV KULTURUTTRYKK

Det er viktig å spørre seg om alle faktisk kan delta. Vi vet at det finnes både fysiske, psykiske, økonomiske, sosiale og kulturelle årsaker til at deler av befolkningen aldri deltar i eller får oppleve kultur. Noen steder er også kulturoppgavene fordelt på flere etater, noe som kan vanskeliggjøre arbeidet med informasjon og tilrettelegging. Dette er ikke et ansvar

for kultursektoren alene og vil være et viktig tema å ta opp i kommuneplanens samfunnsdel. Ansvar for å løse utfordringene vil kreve samarbeid på tvers av mange etater og ha fokus på ulike temaområder som helse, inkludering, universell utforming med mer. I dette arbeidet er det viktig å inkludere også frivillige og privat aktører ettersom disse i mange kommuner står for vesentlige deler av tilbudet både mht egenaktivitet og opplevelser.

- Er det behov for bedre informasjon om eksisterende tiltak og aktiviteter?
- Hvilke fysiske, psykiske, økonomiske, sosiale eller kulturelle hindre, må fjernes for å sikre alle lik tilgang til aktiviteter og opplevelser?
- Er det behov for særskilt tilrettelegging i et kultur- og helseperspektiv?
- Hvordan sikre et godt samarbeid mellom offentlige, frivillige og private aktører slik at aktiviteter og tiltak utfyller hverandre?

KOMMUNEN SKAL LEGGE TIL RETTE FOR GODE ARBEIDSFORHOLD FOR KUNSTNERE OG KULTURUTØVERE

Norsk kulturliv har fått et bredt spekter av kunstnere og kulturarbeidere de siste årene. Vi finner dem over hele landet, men ikke alle har like gode rammevilkår for å utøve sin kunst og bruke sine kunnskaper. Gode aktivitetstilbud og gode opplevelser er i dag avhengig av samarbeid med profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere. Å sikre gode arbeidsvilkår for kunstnere og kulturarbeidere er en utfordring som må løses i samarbeid mellom staten, fylkeskommunene og kommunene. Det er likevel viktig at den enkelte kommune tenker gjennom sin rolle og egne muligheter i denne sammenheng.

- Hva kan kommunen gjøre for å sikre arbeidsplasser for kunstnere og kulturarbeidere, enten i offentlig regi, i frivillig regi, i privat regi eller knyttet til næringsvirksomhet?
- Har vi nok kunnskap om kunstnernes arbeidsmuligheter og vilkår i kommunen?
- Er det behov for særskilte tiltak?

Alle kommuner har ansatte profesjonelle kulturarbeidere knyttet til bibliotek, kulturskoler, museer, dans, teater, orkestre eller lignende. Mange av disse er ansatt i små stillingsprosenter, noe som gjør det nødvendig for dem å ha annen inntekt i tillegg. Her er det store variasjoner, men vi finner mange av de offentlige kulturarbeiderne igjen som samarbeidspartnere eller pådrivere i frivillige kulturaktiviteter, som freelance kunstnere i egen kommune, eller som ansatte i offentlige stillinger i nabokommunene eller fylkeskommunen.

“ Kommunen skal legge til rette for gode arbeidsforhold for kunstnere og kulturutøvere

Dette betyr at en liten stillingsprosent i kommunen kan bidra til å sikre nødvendig kulturfaglig kompetanse for kulturlivet mer generelt. Det betyr også at om denne stillingen tas bort fra kommunebudsjettene står kommunen som helhet i fare for å miste denne kompetansen fordi kunstnerne og kulturarbeiderne må flytte for å sikre seg et levebrød.

KOMMUNEN SKAL VERNE OM, FREMME INNSIKT I OG VIDEREFØRE KULTURARVEN

Arbeidet med kulturarven er et godt eksempel på behovet for samarbeid og samordning på tvers av nivåer og sektorer. Her er flere departement involvert som premissleverandører for det lokale arbeidet og fylkeskommunene har valgt ulik organisering av dette arbeidet på fylkesnivå. Dette gjør planarbeidet i kommunen krevende når kulturlovens overordnede intensjoner skal forenes med mer spesifikke krav og føringer.

- Har kommunen kulturminner av lokal, regional eller nasjonal betydning som kommunen har særskilt ansvar for å ta vare på?
- Hvordan kombinere vern med formidling og attraktivitetsutvikling?

- Hvordan bør dette arbeidet organiseres?
- Hvilken plass og rolle skal for eksempel folkebiblioteket, museene og andre ha i arbeidet?

KULTURARENAER

Alle trenger en arena for å utøve sin kunst- og kulturaktivitet. Dette gjelder barna som starter sine første spille-, danse- eller teaterøvelser. Det gjelder ungdom som skal videreutvikle sine kunnskaper. Det gjelder voksne som dyrker sine kulturinteresser som kulturaktører og kulturformidlere. Det gjelder profesjonelle kunstnere og kulturarbeidere som står for opplæring og kulturformidling.

Kulturlivet mangler gjennomgående egnede arenaer for sin kulturaktivitet. Kvaliteten på scener der barn og unge framfører sine kulturaktiviteter er sjelden god sikret, akustikken i rommene som brukes er sjelden tilpasset de som bruker rommene, dansegulvene er ikke egnet for dans, øvingsrommene ikke egnet for musikk med mer. Profesjonelle kunstnere tilbys de samme lokalene for sine profesjonelle forestillinger.

Det er ikke alltid det er nye lokaler som trengs. Rehabilitering, oppgradering og revitalisering kan være like lønnsomt og effektivt. Det er i forbindelse med planarbeidet derfor viktig å kartlegge de faktiske forhold, avdekke mangler og muligheter og få en oversikt over ressursbehovet ved eventuell rehabilitering, ombygging eller nybygg.

- Finnes det egnede kulturarenaer for dagens kulturaktiviteter?
- Hvilke kulturaktiviteter mangler egnede lokaler?
- Hvilke kulturarenaer kan oppgraderes eller rehabiliteres for å tilfredsstille eksisterende behov?
- Hvem eier og drifter dagens kulturarenaer?
- Hvilke arenaer skal det være et offentlig ansvar å drifte, hvilke skal være et ansvar for frivillige lag og organisasjoner eller det private næringslivet? Hvilke arenaer skal prioriteres innenfor begrensede budsjetter?

Enkelte kommuner har egne kulturarenaplaner; ofte samkjørt med planer for idrettsarenaer. Ofte inneholder disse planene en kartlegging av dagens standard og kapasitet som grunnlag for en behovsanalyse. Dette som grunnlag for en tiltaksdel med kortsiktige og langsiktige prioriteringer av kommunenes investeringer i kulturarenaer.

Restaurert tømmerrenne, Røros >

Foto: Åse Vigdís Festervoll

> KOMMUNEPLAN/KOMMUNEDELPLAN

Etter at strategier, ressurser, samarbeidspartnere og prioriterte satsingsområder er avklart begynner selve skrivearbeidet med konkretisering av hovedmålene for kommende planperiode og beskrivelse av strategier og satsingsområder. Her er det viktig å tenke over hvem planen skrives for. Hvis den skal brukes både av politikere og innbyggere, må den ha et språk og en utforming som gjør den lett å forstå og lett å finne fram i.

Det vil være en fordel om det i innledningen beskrives hvordan planen er bygd opp med hensyn til de viktigste utfordringene.

- Er den tematisk og tar utgangspunkt i det enkelte kunst og kulturuttrykk?
- Tar den utgangspunkt i innbyggerens alder, funksjonsevne eller kommunens bosettingsstruktur?

Videre bør det fokuseres på:

- Hvordan planen uttrykker kommunens mål og visjoner i planperioden
- Hvordan planen er retningsgivende for det årlige arbeidet med handlingsplaner og økonomiplaner
- Hvordan planprosessen har vært organisert og hvem som har deltatt
- Hvilke avgrensinger som er gjort i planen og hva som på grunn av dette er utelatt
- Hvor ofte skal planen rulleres?

Det er mange måter å bygge opp en plan på og derfor vanskelig å gi generelle råd og føringer. Men en måte å gjøre det på kan være som følger:

“ Hvis planen skal brukes både av politikere og innbyggere, må den ha et språk og en utforming som gjør den lett å forstå og lett å finne fram i.

DEL I: Visjoner, mål og innsatsområder

- Langsiktige mål knytta til overordna planlegging og økonomiplan
- Strategier – hvordan målene skal nås – hvem som skal involveres, ha ansvar og delansvar

DEL II: Tiltaksplan/handlingsplan

- Mer kortsiktige mål konkretisert for hver prioriterte innsatsområde
- Tiltakene knyttes til årsbudsjettene
- Handlingsplandelen kan med fordel rulleres årlig i forbindelse med kommunens årsmelding

VEDLEGG: Plangrunnlaget - bakgrunnsinformasjon som begrunner valg av mål og strategier

- demografisk utvikling
- økonomiske rammebetingelser
- beskrivelse av eksisterende kulturtilbud og hvordan disse brukes av innbyggerne
- og referanse til viktigste lover og planer (lokale/regionale) som planen må forholde seg til, herunder gjennomgang av tidligere planer

› SLUTTBEHANDLING

Når planutkastet er ferdig sendes det på høring til utvalgte instanser, og til offentlig utlegging, slik at både de som skal og de som vil kan komme med innspill til planen.

Høringsforslagene vurderes i forhold til om de skal innarbeides i planen eller forkastes. Etter dette legges planen fram for endelig politisk behandling. Når planen er godtatt av kommunestyret, sendes den videre til fylkeskommunen og fylkesmannen. Disse instansene har innsigelsesrett – og kan i verste fall stoppe hele planen. Det skjer sjelden, men det kan være momenter som de ber kommunen ta inn i – eller ut av planen. Når alle parter er enige – så har vi en plan.

Hvis vi har lykket med å involvere kulturmyndigheter og kulturutøvere, har vi nå en plan som kan brukes aktivt både av kommuneadministrasjonen og kulturlivet i det daglige virket. Planen skal påvirke arbeidet og prioriteringene i planperioden og gi retningslinjer for valg og prioriteringer.

Selv om en god plan er tydelig på mål og prioriteringer på et overordnet plan, er den ikke statisk. Den må utformes slik at den kan rulleres for å ta opp i seg nye utviklingstrekk, nye aktører og nye muligheter. Kultursektoren skal pr. definisjon ta vare på kommunens kreative kulturelementer. Planverket må derfor utformes slik at den også kan ta opp i seg nye og uventede prosjekter som kan bidra til å utvikle overordnede mål og strategier.

“ Kultursektoren skal pr. definisjon ta vare på kommunens kreative kulturelementer.

Fra prosjektet Horisonter og fragmenter, Kulturstien på Bru/Stavanger2008. Landingsplass for engler av Jørn Rønnaug.

Dansere fra Modum kommune foran Stortinget

OPPLEVELSER – det er nesten umulig å sette ord på.
Musikk, teater, dans – det er på en måte et annet språk.
Folk skjønner ikke hva jeg snakker om før de selv har opplevd og erfart
– og da er det ikke alltid nødvendig med så mange ord.
Det er på en måte en taus kunnskap som du har eller ikke har.

Det å få være aktiv selv det er aller størst.
Har du først opplevd deltakelsens ekstase, er ikke tilhører
– eller tilskuerplassen god nok lenger.
Og denne ekstasen har mange elementer, fra det å spille, syng
eller danse sammen med andre til det å øve inn et nytt stykke
og etter 50 gjennomspillinger stadig finne
nye sider og nye uttryksmåter.

(Fra Åse Vigdis Festervoll: *Kultur og helse i samspill for det gode liv*. Kommuneforlaget 2001)

Norsk kulturforum

KS
Besøksadresse: Haakon VIIIs gate 9, Oslo
Postadresse: Postboks 1378 Vika, 0114 Oslo
Telefon: 24 13 26 00
www.ks.no
ks@ks.no

NORSK KULTURFORUM
Postadresse: Postboks 414 Sentrum, 0103 Oslo
Telefon: 24 14 11 60
www.noku.no
noku@noku.no